

► **Articles Crítica** . Amb aquesta secció pretenem obrir un espai de crítica i debat que englobi temes relacionats tant amb el món de l'Arqueologia com l'estudiantil. Així, aquests articles no presentaran novetats o síntesis de coneixement substantiu, sinó reflexions entorn diversos aspectes actuals que ens afecten col·lectivament en qualsevol dels dos àmbits. Per tant, aquestes reflexions van més enllà de la simple opinió personal, ja que hi ha un estudi previ de la problemàtica i una meditació que els permet erigir-se en la categoria d'articles de crítica.

El Mercat del Born, arqueologia social o santuari patriòtic?

Bruna Pelegrín Garcia
pelegrin.bruna@gmail.com

RESUM

L'article que presentem a continuació és una reflexió crítica sobre el Born Centre Cultural, transformat en una icona de la reivindicació nacionalista i pretensions de convertir-lo en centre neuràlgic del turisme, un element més de la *Marca Barcelona*. En mans de polítics ineptes, l'arqueologia és usada com a arma política per dirigir la opinió pública al seu favor, manipulant el coneixement adquirit i transformant-lo en beneficis a nivell econòmic i polític.

L'objectiu de l'article següent és obrir les portes al pensament crític sobre la utilitat que se li dona a l'arqueologia des dels diferents àmbits del poder per tal de, poc a poc, conscienciar a la població del vertader ús que se li hauria de concedir a l'arqueologia social i reivindicar-la com a eina real de coneixement objectiu i lliure dels interessos del sistema capitalista actual.

Paraules Clau:

Mercat del Born, arqueologia social, guerra de successió, nacionalisme, turisme.

ABSTRACT

The next article is a critical reflection about Born Centre Cultural, transformed into an icon of nationalist claims and with the will to convert it into a tourism resource, one more element of the *Barcelona Brand*. In the hands of inept politicians, archeology is used as a political weapon to drive public opinion in their favor, handling and transforming the knowledge acquired in economic and political benefits.

The purpose of the following article is to open the door to critical thinking about the utility that is given to archeology from the political power, and gradually increase the awareness of the true use of it should be given to the social archeology and claim that have to be a real tool for learning objective and free of the interests of the current capitalist system.

Keywords:

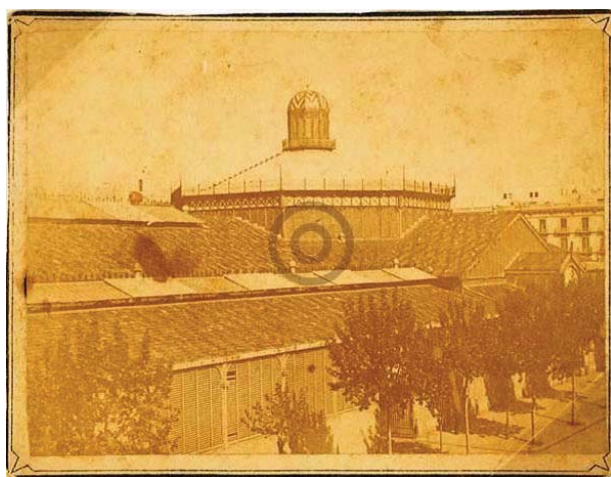
Mercat del Born, social archaeology, Succession war, nationalism, tourism.

Història i estructura del Mercat del Born

El Mercat del Born, situat a l'antic barri de la Ribera i dins de l'actual districte de Ciutat Vella, a Barcelona, és el primer exemple de l'arquitectura del ferro a la ciutat. Emulava els mercats francesos que s'havien construït durant les dècades anteriors, sobretot *Les Halles* de París. Representava una aliança entre la tècnica de base científica i els serveis a la utilitat col·lectiva, recollint els criteris higiènic, morals i de decòrum que s'havien anat imposant a Europa.

L'edifici és simètric i la façana principal dóna a la plaça Comercial, davant del passeig del Born i de l'absis de Santa Maria del Mar. Les altres façanes donen als carrers de la Fussina, el Comercial i el de la Ribera. El mercat es troba en una zona de llarga tradició comercial i té unes dimensions de

58,30 x 138,30 metres. És un gran cobert, un espai únic de planta rectangular, col·locat en direcció nord-sud i estructurat en una doble simetria axial, amb composició d'elements geomètrics que es combinen i es repeteixen: dues grans naus perpendiculars, una més llarga i l'altre més curta, a mode de transsepte, que s'adapten a la geometria del solar. Es troben en un gran creuer coronat per un cimbori octogonal amb cúpula i llanterna; aquesta gran creu es converteix en rectangle a base d'afegir quatre naus més petites en l'espai que deixen els seus braços. A l'extrem de cada una de les grans naus hi ha una portalada principal i dues portes secundàries s'obren en cada façana llarga, en un indret equidistant entre la porta central i els extrems. Els carrers transversals es feren coincidir amb aquestes portes, havent-n'hi dos més de circulació interior. (Álvarez, M. et al , 2010). (Imatge 1)

Imatge 1: El Mercat del Born, 1890. Font: Arxiu fotogràfic de Barcelona

La plaça del Born era l'emplaçament habitual del mercat i el predilecta per a la celebració de torneigs i cerimònies multitudinàries, amb una important funció simbòlica a escala urbana i vocació de plaça major de tota la ciutat. La situació variarà radicalment quan finalitza la guerra de Successió, al 1714.

La decisió més important respecte l'impacte urbà serà la de construir una ciutadella que tindrà dues funcions: reforçar les defenses de la plaça i el port des de el seu punt estratègic més feble i garantir el control de la població. És una de les obres principals de caire militar del S.XVIII (1717) i la construeixen al damunt de la ciutat, fent enderrocant als veïns del barri de la Ribera les seves pròpies llars, juntament amb operaris contractats, degut a la pobre economia de postguerra, i deixant com a resultat més d'un miler de vivendes destruïdes.

Els baluards que estan de cara a la ciutat són els que estan més armats de tots per tal de reprimir la població. Part de la població que havia habitat el sector enderrocant es va instal·lar a les barraques de la platja on es guardaven els estris de pesca i on s'emmagatzemava el vi desembarcat al port. Posteriorment aquests nuclis constituïran el barri de la Barceloneta.

Altres van anar a viure en cases com-

partides i es tornà freqüent l'ús de les botigues-habitatge. Va ser en aquesta època quan es tancaren les porxades de l'últim pis i s'incrementaren el nombre de plantes dels edificis.

Al llarg del segle XIX es produeixen diferents intents de destruir la muralla i el fort de la Ciutadella, fets que s'aconsegueixen al 1854 i 1868 respectivament. El creixement industrial, sostingut des de finals del S.XVIII i fins ben entrat el S.XIX, feia que augmentés la població de la ciutat i, com a conseqüència, la demanda de mercaderies i la exigència de modernització. Arreu d'Europa el mercat havia esdevingut un nou servei imprescindible, les necessitats de protegir del sol i del temps els productes i els compradors feien pensar en un nou tipus d'edifici fins ara inèdit en la construcció i en l'arquitectura.

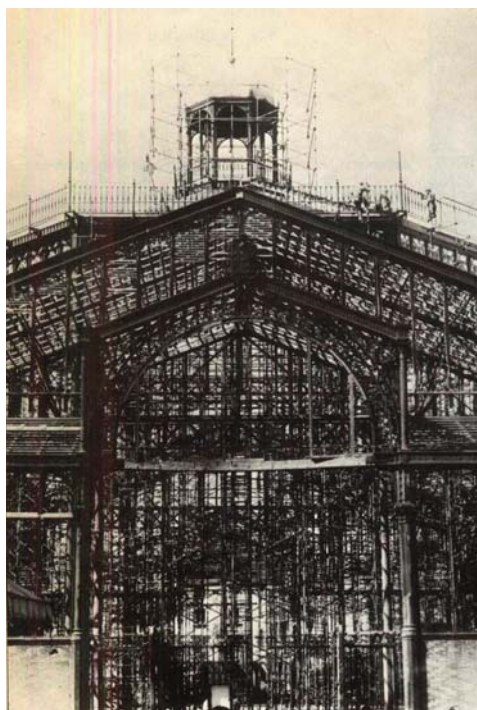
Barcelona havia enderrocant les muralles que la constrenyien i havia impulsat els nous projectes per planificar el creixement de la ciutat. Després de la demolició, l'ajuntament de Barcelona va crear un concurs internacional de projectes per a la construcció d'un parc en el terreny derruït. Josep Fontseré i Mestres en va ser el guanyador, encara que el projecte va ésser, en part, modificat per Elies Rogent quan se li va encarregar la direcció de les obres de l'Exposició Universal de 1888, la qual es va ubicar al Parc de la

Ciudadella.

L'ajuntament aprovà el projecte de creació del parc el 19 de març de 1872, provocant un gran esdeveniment arquitectònic que, tot i mantenint-se fidel al millor esperit dels mestres d'obres de l'època, constituïria, en part, un camp d'experimentació per al tomb de l'arquitectura catalana de finals del S.XIX.

Fontseré també va projectar al 1873 la construcció d'un mercat que havia de esser el Mercat Central de Barcelona: el mercat del Born. Es tractava d'un intent per centralitzar el comerç de comestibles, suprimint la venda ambulants i ampliant la capacitat de la plaça del Born. Al 1874 començaren les obres, adjudicades a la "Maquinista Terrestre y Marítima" per l'Ajuntament de Barcelona, fent-se càrrec de l'estructura l'enginyer Josep Maria Cornet i Mas. (Imatge 2)

La nova estructura de ferro s'encarregà d'acollir i ordenar els inestables i mòbils mercats tradicionals a cel obert que es congregaven a la zona i s'inaugurà al 1876, ocupant tota una illa de 7.893m². El mercat del Born va esdevenir el mercat central de fruites i verdures, això no només va comportar que el mercat fos una zona de venda, sinó que a tot el voltant també hi hagués una rica xarxa comercial.

Imatge 2: Detall de l'estructura. Treballs de restauració

Font: Revista Ianus. Volum 0. Número 0.
Maig-Juny 1980. Pàgina 40

Al 1971 es tanca el mercat degut a la creació de l'enorme complex de Mercabarna i el gran edifici del Born queda buit. Al 1981, ja en democràcia, es pren la decisió de restaurar-lo.

Després de 30 anys tancat al públic, 12 d'obres, 7,6 milions d'euros d'inversió i gran frustració veïnal per la tardança i gestió de les obres, el mercat del Born va obrir les portes el passat 9 de setembre, transformat en el Born Centre Cultural (BCC).

Anàlisi crític del Born Centre Cultural

“El Born Centre Cultural pretén ser un espai públic singularment excepcional, un lloc de memòria viva, un equipament històric i patrimonial sense precedents. Arrelats en els fonaments del passat, per plantejar-nos la complexitat de l’avui i els somnis del demà. Els mateixos somnis a què els catalans del 1700 no van voler renunciar mai: prosperitat i llibertat”, segons les declaracions de l’ajuntament de Barcelona en el dossier de presentació del projecte El Born Centre Cultural.

Tal i com ens han venut el projecte, el cas del Born forma part d’un procés de recerca preventiva que pretén permetre el coneixement de la història de la ciutat de Barcelona, però un cop estudiada la iniciativa i el seu llarg i costós desenvolupament ens preguntem si és realment aquest l’objectiu de dita intervenció.

Al 1994 la Universitat Pompeu Fabra (UPF) volia construir la facultat de telecomunicacions dins de l’antic mercat. Ja que en els carrers circumdants hi havien aparegut restes, encara que molt malmeses per la trama de canalitzacions d’aigua, clavegueram i xarxes elèctriques que recorren el subsòl de la ciutat, era necessari realitzar-hi una excavació preventiva. S’hi van efectuar un total de 16 sondeigs, 8

cates i 8 rases, a tota l’àrea del solar amb la finalitat de comprovar l’estat de la cimentació de l’antic mercat i, al mateix temps, documentar la presència d’estructures i el seu estat de conservació, així com també la potència del registre estratigràfic. Es van detectar estructures pertanyents a l’antic barri de la Ribera que testimoniaven un excel·lent estat de conservació, possiblement degut a la inexistència d’edificacions i conductes subterranis. Es requeria, doncs, d’una excavació extensiva i, per tant, s’havia d’aplaçar la construcció de la universitat. La UPF, en valorar la nova situació, va decidir que no s’embarcava en aquest projecte degut al requeriment d’una gran quantitat de fons.

Increïblement, dos anys més tard, i degut a la obligació del Ministeri de construir biblioteques provincials, les administracions públiques signen un acord per a la construcció d’una biblioteca a l’espai del mercat del Born.

“BARCELONA- El antiguo mercado del Born, en el barrio de la Ribera, será la sede de la biblioteca provincial de Barcelona. La construcción de este equipamiento correrá a cuenta del Ministerio de Cultura, aunque el Ayuntamiento cederá el edificio y, después, será la Generalitat quien gestione la instalación (...) El secretario de Estado de Cultura, Miguel

Ángel Cortés; el Conseller de Cultura, Joan Maria Pujals, y el alcalde de Barcelona, Pasqual Maragall, sentaron un principio de acuerdo para ubicar la Biblioteca en el Born. Responsables de las tres administraciones estudiaran hasta finales de enero los detalles del emplazamiento, el coste y el proyecto."¹

A la vista d'aquests esdeveniments es va optar per una nova excavació que va consistir en la realització d'una cata de 15x20 metres en el sector nord est de l'Antic Mercat amb l'objectiu de valorar qualitativa i quantitativament l'estat de conservació de les restes, el qual va resultar ser excel·lent. A l'hora de decidir què es feia amb les restes comença el drama.

Segons diverses fonts, el valor social de les restes del Born és molt més alt que les de Santa Caterina, en canvi el segon té un valor científic més elevat. El valor social de conservació recau, essencialment, en la promoció que té un determinat jaciment, per la claredat de les restes trobades a nivell visual, a poder ser museïtzat i explicat al públic, per tal de poder retornar a la societat, en forma de coneixement, el que aqueta ha aportat al projecte. Santa Caterina, per exemple, té un valor científic altíssim, però degut al garbuix de murs superposats i diferents estructures que han quedat integrades dins de construccions

posteriors té un valor social pobre, ja que a nivell visual no s'entén.

El Born, però, també té un valor científic important. El passeig del Born era la plaça central de Barcelona, on es feien totes les festes. L'arquitectura està marcada sobretot pel rec comtal, que és l'eix vertebrador a partir del qual es marca l'urbanisme inicial del barri a finals del S.XIII i principis del XIV. L'origen romà d'aquest canal és ben probable, ja que els enginyers romans va tenir un gran domini de la hidràulica i hi ha notícies de construccions d'aquesta mena. És possible que el mateix aqüeducte de Barcino, les restes del qual encara es conserven, agafés les seves aigües del Besòs, prop de Montcada, i seguís el traçat del que després seria el Rec Comtal, encara que altres interpretacions al·ludeixen que el traçat correspondria a un segon canal, mentre que l'aqüeducte prendria les aigües de Collserola.

Les primeres referències escrites sobre el canal procedeixen del segle X, i és possible que coincideixin amb una reutilització d'aquest, el qual hauria quedat abandonat o inutilitzat durant els segles VIII i IX. S'atribueix al Comte Mir (954-966) la reconstrucció de l'antic aqüeducte per a la instal·lació de molins fariners, que sabem que efectivament es varen difondre durant aquest segle en l'Occi-

dent europeu, i per a l'ús secundari agrícola. La primera referència és del 992 i la expressió Rec Comtal apareix ja en un document del 1076, en època de Ramón Berenguer I. El canal reconstruït va modificar el seu traçat en el tram final dirigint-se al mar des de el lloc on es va localitzar el monestir benedictí de Sant Pere de les Puel·les, segurament per a evitar les construccions portuàries que s'estaven desenvolupant en la part litoral de l'antiga ciutat romana, per on segurament desembocava anteriorment, com sembla mostrar el nom del carrer Regomir (el Rec de Mir). (Martin Pascual 1999).

Considerem, a l'hora de posicionar-nos per a la conservació o no de les restes, que s'ha de tenir clar en quina vessant es vol incidir: es pretén fer un estudi arqueològic de les restes a nivell científic estudiar-les en la seva totalitat estratigràfica i, per tant, destruint les estructures disposades en els nivells superiors, o es vol efectuar l'estudi del jaciment d'un nivell molt ben conservat amb l'objectiu de *crear una devolution* amb la museïtzació *in situ* de les restes?

En el cas del Born sols s'ha procedit a destapar les estructures de 1714. A sota d'aquestes hi ha restes de la Barcelona comercial baix-medieval dels S. XIII-XIV, els suburbis alt-medievals, possible tombes vinculades amb la necròpolis tardo-antiga de l'esglé-

sia de Santa Maria de les Arenes. Per poder documentar tot això, però, s'hauria de procedir al desmuntatge de les estructures de 1714.

No critiquem el valor de les restes del Born, sinó l'ús que se'n fa. Critiquem l'arqueologia pública, supeditada a les dinàmiques de mercat, que aposta per a una vessant comercial i mercantilista d'una arqueologia de subsistència que encaixi en el món capitalista actual i no molesti. Per què fem arqueologia doncs?

Tot i que certament l'arqueologia processual permet una renovació de la pràctica arqueològica té tendència a considerar l'estudi del grups humans com una evolució finalista que justifica l'*status quo*, és a dir, la societat actual com a vàlida i legítima; per la raó mateixa de que és la que objectivament pot funcionar en aquest context concret (...)En l'estadi final de la investigació, el processualisme no pretén cap divulgació més enllà de la descripció registrada sense replantejar la teoria difusionista. (Estrat Jove, 2013)

L'arqueologia ha de servir com a instrument generador de consciència política i respondre a les necessitats socials d'interlocució entre l'ordre pretèrit i la realitat envers l'existència de l'esser humà. S'ha d'utilitzar com a mitjà d'elaboració de coneixement

al servei del poble i com a arma per al canvi social, en pro de la igualtat i la justícia.

L'arqueologia social es fonamenta en la transmissió real i completa de la informació obtinguda a partir dels estudis científics dels jaciments. Han de ser coneixements vàlids, és a dir científics, obtinguts amb una metodologia concreta i curosa, i han de tenir una finalitat social. Sí que és veritat que, en casos molt excepcionals, es podrien conservar les restes d'un nivell superior, ja sigui per la gran excepcionalitat de les troballes o per la certesa (a través de sondeigs) de que en els nivells inferiors no hi ha evidències de vestigis que aportin informació nova.

Respecte al jaciment del Mercat del Born es va decidir conservar les estructures per l'excepcionalitat de les troballes, encara que el que no s'explica és que el material arqueològic era tan repetitiu que tan sols es va inventariar, en el cas de la ceràmica blava catalana, els plats que estaven més del 75% sencers o els que eren d'importació. No cal negar la preservació d'aquestes restes en virtut de la història, però també hi ha altres restes amb un interès històric i científic similar o superior que no reben en absolut la difusió que ha obtingut el Born. Per això cal preguntar-nos: és aquest el vertader motiu pel qual es va

apostar per a la conservació i expansió del jaciment? Realment s'ha promogut per una arqueologia social? Estem segurs que la preservació d'aquestes restes no és més un interès nacional i mercantil que històric? Era necessària una instrumentalització política com la que se li ha donat? Calia un equipament pensat per mercadejar amb els sentiments nacionals? El polític és qui ha de tenir la última paraula en termes de conservació del patrimoni?

Darrerament hem vist com la Generalitat ha destruït sense documentar el 95% del major jaciment neandertal d'Europa a l'aire lliure i posició primària de fa 250.000 anys (jaciment arqueològic a Domeny, Girona) per fer una autopista d'ABERTIS, mentre es gastava 74 milions d'euros² en el jaciment del Born i 2.5 milions per a commemorar la derrota de 1714³. Però clar, aquest jaciment no té res a veure amb el debat polític actual ni aquestes restes estan al bell mig de Barcelona, on el rendiment turístic promet amortitzar la inversió i aportar-ne grans beneficis.

Aquesta arqueologia pública, subordinada al sistema de mercat del món capitalista, desvirtua aquesta ciència, anul·lant-la i transformant-la per a obtenir-ne rendiment econòmic i polític il·legítim.

En termes teòrics, l'arqueologia social es caracteritza per una concepció materialista de la història, compatible amb els postulats generals de la dial·lèctica. Com a concepció es centra en la cerca d'explicacions científiques per a la interpretació de la societat, investigant les tendències fonamentals del seu desenvolupament. (Bate i Gándara en premsa, 1986)

L'arqueologia social, mitjançant l'estudi de la materialitat observable, resultat de l'acció social pretèrita, té per objecte el coneixement dels processos de canvi social en la seva dimensió històrica. (Camarós et al., 2008). Conèixer la realitat és el primer pas per a canviar-la. (Fernandez 2005) i evidentment, això no interessa gens al sistema.

El marxisme dialèctic defineix un espai teòric dins de l'arqueologia que s'encavalca amb altres teories però és clarament diferent i molt útil (...) comparteix amb les teories postmodernes i el feminisme el desig d'una crítica autoreflexiva del món. Dins del marxisme, trenca la divisòria entre les perspectives científiques i humanistes.

La utilització de la dial·lèctica hegeliana i l'estudi de les relacions socials internes converteix l'espai teòric del marxisme dialèctic en un fet únic. El valor del seu enfocament no rau en polèmiques o abstraccions, sinó en la praxi. Aquesta praxi cerca criticar del món, conèixer-lo i canviar-lo. (McGuire, 1998). (imatge 3)

Imatge 3: El Born Centre Cultural. 2013.

Per altra banda la solució urbanística que s'ha traçat entre el mercat i els carrers circumdants no afavoreix la interlocució entre l'equipament i el barri, així com tampoc al desenvolupament de la vida diària veïnal, ja que s'han perdut 370 places d'aparcaments veïnals gratuïtes i unes 50 entre àrea blava i zona de càrrega i descàrrega. A més, també s'ha modificat el Pla d'Usos de Ciutat Vella, pactat entre CiU i el PP, que permet ampliar hotels i obrir-ne de tres, quatre i cinc estrelles en les anomenades àrees de tractament específic del perímetre del districte. Segons Joan Riba i Joan Ribot, representants del la *Comissió Veïnal d'Afectats pel projecte Urbanístic del Born*, creada abans de l'estiu passat per comerciants i residents del barri, consideren que tot això porta a la sobreexplotació turística i a la transformació del teixit comercial que fa perdre el comerç de proximitat en pro de les franquícies i botigues de souvenirs. "És un abuso y una expulsión de los vecinos y de los comercios", valora Ribot⁴.

És evident doncs que les restes i tota la trama que s'ha alçat al voltant d'aquest projecte està supeditat, sobretot, al turisme. Un espectacle que no diàloga amb la vida diària, sinó amb la passatgera, promovent arreu del món, degut a l'espectacular difusió que ha tingut, la *Marca Barcelona*. Una marca de grans façanes que fotogra-

fien milers de turistes que necessiten d'espais amplis, com el Born, on s'hi instal·laran diversos negocis que ben aviat proliferaran mentre el comerç de proximitat lluita per sobreviure.

Un altre tema punyent és el caire nacionalista que se li ha atribuït al jaciment del Born des de les institucions pertinents. Amb un llenguatge totalment tendenciós, Quim Torra, director del BCC, declara la intenció de convertir el jaciment del *Born en la Zona Zero dels Catalans*: "*El Born Centre Cultural ha de convertir-se en un dels espais de referència sobre la cultura a Catalunya i arreu dels països catalans, afavorint que sigui un punt de trobada entre els agents dels diferents àmbits que la promouen (...) Barcelona, la capital del país, ha de desenvolupar el seu lideratge, entre d'altres, des d'aquest nou equipament, tenint en compte la seva centralitat geogràfica en un espai d'un gran potencial turístic. (...) Aquest és el Born Cultural que volem: un equipament on poder ajudar a construir l'imaginari col·lectiu d'una cultura catalana potent, moderna, oberta, universal i fidel a la identitat nacional.*"⁵

És curiós que en l'auge del nacionalisme i l'independentisme català, i sota el govern Convergent del Mas que s'ha encarregat de promoure aquest sentiment amb promeses i es-

perances cap una independència idíl·lica sota el govern de Convergència i Unió (CiU), amb actes tals com *La via catalana cap a la independència*, organitzada per l'Assemblea Nacional Catalana (ANC) i totalment recolzada per CiU, s'hagi inaugurat el jaciment del Born amb la pretensió de que esdevingui un santuari patriòtic.

Alberto Garcia Espuche, historiador i director de recerca del Centre de Cultura Contemporània de Barcelona (CCCB), va ser el primer director del projecte del BCC, però va dimitir degut a que els interessos de l'equip municipal de CiU no eren els mateixos. Espuche era especialista en història de Barcelona però volia fer un museu explicant de forma científica i objectiva les restes del Born. Quim Torra, advocat, editor, escriptor i ex-venedor d'assegurances en una multinacional suïssa, ni tan sols és historiador però, en canvi, forma part de l'ANC i d'Omnium Cultural.

“Torra, que ha calificado el Born y sus ruinas como “la zona cero de los catalanes”, hizo hincapié durante el acto en el aspecto reivindicativo y de identidad nacional, mientras que minimizó la importancia museográfica e historiográfica del yacimiento. Fuentes conocedoras del proyecto corroboran el giro ideológico que ha vivido desde el cambio de gobierno municipal y aseguran que tras la de-

*cción de Espuche existen motivos de salud, pero también ideológicos.”*⁶

Segons la interpretació que es faci del passat s'influeix sobre les estructures socials i ideològiques de la societat actuals, proporcionant un marc teòric-factual en suport de determinades idees polítiques i socials. L'arqueologia no és una ciència pura o asèptica, sinó una ciència compromesa i influenciada pels sistemes socials actuals.

“(…) l'arqueologia com a activitat cultural és sempre una forma de fer política y una manera de comunicar valores morals (...)”. (Shanks y Tilley: *Social Theory and Archaeology*, 1987).

Durant el franquisme, per exemple, es volia relacionar l'etimologia del mot iber i berber per legitimar la presència colonial al nord d'Àfrica o la relació de la identitat ibèrica amb la hispànica per tal de crear un concepte unitari, centralista i imperial.

D'un altre tema que no parla Quim Torra ni cap de les institucions que han promogut la creació del BCC és de la explotació laboral que han patit els arqueòlegs i els auxiliars que hi van treballar. Els primers van estar invertint la seva força de treball sense un conveni establert, mentre que els auxiliars, la gran massa de treball, van

cobrar uns 650 euros al mes. A més, per acabar-ho d'arrodonir, l'empresa que ha aconseguit la subcontacta per dur a terme el control de la Sala és *Manpower*, una ETT sense res a veure amb la cultura que paga 3.5 euros nets la hora al personal.

Segons la nostra concepció, la principal problemàtica de la influència del present recau en quina interpretació arqueològica en facin certs individus influents en la societat. Pensem que l'arqueologia no s'hauria d'utilitzar per aquests fins, sinó en pro de la ciència i de la transmissió del coneixement a la societat amb rigor científic per tal de que no pugui ser manipulat il·lícitament. Així doncs, creiem que l'arqueologia hauria de constituir una ciència al servei de la classe treballadora i un mitjà per a l'acció política i la consciència social.

Conclusions

A mode de reflexió final voldríem posar en rellevància el mal ús i la deficient gestió que s'ha fet de les restes arqueològiques del Mercat del Born, utilitzant l'arqueologia com a arma política en pro d'ideals nacionals i mercantils. L'arqueologia social ha de permetre el coneixement de la història per part de la població de la manera més científica possible, sense documentació tendenciosa i disposar el coneixement del passat en el pla públic per a la transformació social. A

més, està clar que la difusió que s'ha fet del projecte BCC està implícita a interessos econòmics degut a la situació geogràfica en que s'emplaça aquest jaciment, ja que és un gran potencial turístic, mentre que altres jaciments tant o més importants que aquest es deixen sense excavar per manca de recursos. Per fer-nos-en una idea, el pressupost utilitzat per a la creació del BCC equival a 380 vegades el que es va gastar la Generalitat en donar subvencions a totes les excavacions científiques programades l'any 2006! És aquesta la gestió que volem fer del nostre patrimoni arqueològic?

Nosaltres apostem per una arqueologia com a mitjà d'acció política i consciència social i creiem que l'adjectiu social hauria d'anar implícit a la concepció que es té de l'arqueologia. Aquesta arqueologia que s'emmarca en el materialisme històric proporciona un coneixement molt més real del passat, ja que es sustenta en les relacions de producció/reproducció de les societats.

El ser social o base material de la societat no es limita als processos econòmics (producció, distribució, canvi i consum), compresos en la categoria del mode de producció. Inclou també l'àmplia gamma d'activitats i relacions socials que intercedeixen en la reproducció i la reposició quotidiana

de la població, concebudes com a mode de reproducció.

La qualitat del mode de producció, que sintetitza la correspondència del sistema de relacions socials de producció i el grau de desenvolupament de les forces productives, es manifesta en la qualitat de relacions fonamentals de producció. Aquesta és, al seu torn, la expressió condensada de la contradicció fonamental de la totalitat social. En la societat real el mode de producció es un, integrat per diversos tipus de relacions de propietat i producció secundaris, en torn a les relacions fonamentals que determinen les possibilitats, necessitats i orientació del desenvolupament del sistema i cada una de les seves parts. (Bate, 2007)

Amb aquest article esperem haver obert un nou punt de reflexió sobre l'ús que es fa de l'arqueologia per polítics ineptes i apostar per la lluita en pro d'una arqueologia social legítima i ben estructurada.

L'educació és l'arma més poderosa que es pot emprar per canviar el món.

Nelson Mandela

Bibliografia

AJUNTAMENT DE BARCELONA (2013):. Dossier: *el Born Centre Cultural, inauguració 11 de setembre de 2013*.

ALABAREDA, J. (2010): *La guerra de sucesión en España (1700-1714)*. Crítica Editorial.

ÁLVAREZ MÁRQUEZ, D y GARCÍA GONZÁLEZ, O. (2010): *El mercat del Born de Barcelona vist des de les certificacions d'obra de La Maquinista*. Barcelona, UPC.

ARTIGUES CONESA, P. L. y FERNÁNDEZ ESPINOSA, A. Noviembre 2001- abril 2002. Memoria de la intervención arqueológica en el "Antic Mercat del Born" de Barcelona.

BATE, L.F. (2007): *Arqueología y marxismo*. Contribuciones al pensamiento marxista en la reflexión arqueológica.

CAMARÓS, ET AL. (2008): *Arqueología social: una arma cargada de futur*.

ESPUCHE, A. (en premsa): *La Ciudad del Born. Economía y vida cotidiana. Barcelona siglos XIV-XVIII* (en premsa).

ESPUCHE, A. (1998): *Un siglo de-*

cisivo. *Barcelona y Cataluña 1550-1640*, Madrid: Alianza Editorial.

ESTRAT JOVE, (2013): *Cap a una arqueologia de la classe treballadora: font de consciència social i transformació.*

EL PAÍS (2013): *Barcelona gatará 2.5 millones para conmemorar la derrota de 1714.* Miércoles, 3 de julio de 2013.

http://ccaa.elpais.com/ccaa/2013/07/02/catalunya/1372781823_510990.html

EL PAÍS (2012): *García Espuche, alma del Born, dimite y se desvincula del centro cultural.* Martes, 23 de octubre de 2012.

http://ccaa.elpais.com/ccaa/2012/10/23/catalunya/1350950083_445624.html

EL PAÍS (2013): *El Born renace 300 años después.* Martes, 10 de septiembre de 2013.

http://ccaa.elpais.com/ccaa/2013/09/09/catalunya/1378762419_365604.html

EL PAÍS (2013): *El Born también hace aguas.* Domingo, 21 de julio de 2013.

http://ccaa.elpais.com/ccaa/2013/07/20/catalunya/1374347839_676839.html

EL PERIÓDICO. *El ayuntamiento de BCN dice que habilitar el centro cultural del Born ha costado 74 millones.* Edición del martes 16 de julio de 2013.

<http://www.elperiodico.com/es/noticias/barcelona/ayuntamiento-dice-habilitar-centro-cultural-born-costado-millones-2510050>

EL PERIÓDICO (2012) *El impulsor del proyector cultural del Born se desvincula del equipo municipal de CiU.* Martes, 23 de octubre de 2012.

<http://www.elperiodico.com/es/noticias/barcelona/impulsor-born-desvincula-equipo-ciu-2232839>

FLORISTAN IMIZCOZ, A. (2004): *Historia de España en la Edad Moderna.* Ariel Editorial.

GALERA, M; ROCA, F i TARRAGÓ, S. (1982): *Atlas de Barcelona: segle XVI-XX.* Barcelona: Col·legi oficial d'Arquitectes de Catalunya.

LA VANGUARDIA (1996): *La esperada biblioteca provincial de Barcelona recuperará el Born del olvido.* Edición del viernes, 29 de noviembre 1996, página 35.

<http://hemeroteca.lavanguardia.com/preview/1998/12/22/pagina-35/33938113/pdf.html?search=mercado%20born%20biblioteca>

MARTIN PASCUAL, M. (1998): El regatge del Rec Comtal a Sant Andreu del Palomar i al Pla de Barcelona, 1864-1929. *Finestrelles*, nº 9.

MARTIN PASCUAL, M. (1999): El Rec Condal (1822-1879). La lluita per l'aigua a la Barcelona del segle XIX. Barcelona: Fundació Salvador Vives i Casajuana.

MCGUIRE, R.H. (1998): Una aproximació marxista dialèctica a l'arqueologia. *Cota Zero*, nº 14.

OLMOS BENLLOCH, P. Arqueologia urbana i política. Reflexions sobre el Mercat del Born (Barcelona). *Reflexions i ressenyes*.(n.d)

PUIG, F. (2013): La repercussió social de l'Arqueologia. El cas de les intervencions de l'antic mercat del Born. (02/10/2013) UB. *Conferència*.

REVISTA DEL CENTRE D'ESTUDIS JORDI PUJOL (2013): 2013, abril. Quim Torra; El Born: zona zero dels catalans.

SHANKS, M i TILLEY, C. (1987): *Social Theory and Archaeology*. University of New Mexico Press, Albuquerque.

TANTALEÁN, H. (2004): L'arqueologia social peruana: mite o realitat? *Cota Zero*, nº 19.

TORRES I RIBÉ, J.M. (1999): *La guerra de successió i els setges de Barcelona, 1697-1714*. Editorial Rafel Dalmau.

NOTES

¹ La esperada biblioteca provincial de Barcelona recuperarà el Born del olvido. LA VANGUARDIA. Edición del viernes, 29 de noviembre 1996 , página 35.

² El ayuntamiento de BCN dice que habilitar el centro cultural del Born ha costado 74 millones. EL PERIÓDICO. Edición del martes 16 de julio de 2013.

³ Barcelona gastará 2.5 millones para conmemorar la derrota de 1714. EL PAÍS. Miércoles, 3 de julio de 2013.

⁴ Vecinos del Born claman contra el plan urbanístico vinculado al nuevo Centre Cultural. EUROPA PRESS. Viernes, 6 de septiembre de 2013

⁵ Quim Torra; El Born: zona zero dels catalans. REVISTA DEL CENTRE D'ESTUDIS JORDI PUJOL. Abril de 2013.

⁶ El impulsor del projector cultural del Born se desvincula del equipo municipal de CiU. EL PERIÓDICO. Martes, 23 de octubre de 2012.

García Espuche, alma del Born, dimite y se desvincula del centro cultural. EL PAÍS. Martes, 23 de octubre de 2012.